

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (2), 1148-1166

Geliş Tarihi:02.09.2024 Kabul Tarihi: 19.11.2024

Yayın: 2024 Yayın Tarihi:30.11.2024

<https://doi.org/10.30561/sinopusd.1542329>

<https://dergipark.org.tr/sinopusd>

{-DI} EKİNİN KÖKENİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Kubilay FENER*

Öz

Türkçede ekler, görev ve fonksiyonlarının yanı sıra köken bakımından da incelemelerin odak noktasında bulunmaktadır. Nitekim eklerin kökenine ilişkin günümüze kadar pek çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. İlgili duruma istinaden bu çalışmada, bilinen geçmiş zaman ekinin kökeni incelenecektir. {-DI} ekinin kökeni üzerine O. Böhlingk (1851)'den beri pek çok Türkolog görüş ve düşünce ifade etmiştir. Ekin kökenine dair belirtilen etimoloji denemelerinin hayli çeşitli olması, konuya ilişkin fikir birliği sağlanamadığı ve literatürde hâlâ bir tartışma bahsi olarak varlığını sürdürdüğüne işaret etmektedir. Öte yandan ekin kökeni hakkında birbirinden epeyi farklı görüşler öne sürülmesine karşın bunlardan iki tanesinin ön plana çıktığı görülmektedir: I. 'Fiilden isim yapım eki {-D}+iyelik eklerinin' birleşimiyle oluşmuştur; II. {-DİK} sıfat-fiil ekinden gelmektedir. Bu çalışmada, yeni bir köken önerisinde bulunmaktan ziyade ikinci görüşün doğruluğu savunulacak ve birinci görüşü savunan araştırmacıların hangi noktaları aydınlatmaları gerektiği üzerinde durulacaktır. Ekin kökenine ilişkin ortaya çıkan belirsizliğe cevap verebilmek için öncelikle konuya dair yapılan incelemeler kısaca gözden geçirilecek, ardından kendi görüş ve düşüncelerimiz belirtilecektir.

Anahtar Kelimeler: {-DI} Bilinen Geçmiş Zaman Eki, {-DİK} Sıfat-fiil Eki, İyelik Ekleri, Köken Bilgisi

Thoughts on the Etymology of the Suffix {-DI}

Abstract

In Turkish, suffixes are at the focal point of studies concerning their etymology as well as their functions and roles. As a matter of fact, it is seen that many studies have been conducted out to date on the etymology of the suffixes. In this study, the etymology of the past definite suffix will be examined based on the relevant situation. Since O. Böhlingk (1851), many Turcologists have expressed their views and opinions on the etymology of the {-DI} morpheme. However, the fact that the etymology attempts on the etymology of the relevant suffix are quite diverse indicates that there is no consensus on the subject and that it continues to exist as a matter of debate in the literature. On the other hand, although there

* Dr, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, kubilay.fener53@gmail.com, 0000-0002-3291-4216

are quite different opinions expressed about the etymology of the suffix, two prominent theories seem to emerge: I. It is formed by the combination of nominal suffix {-D} + possessive suffixes; II. It comes from the participle suffix {-DİK}. In this study, rather than proposing a new etymology, the accuracy of the second view will be defended and the points that researchers defending the first view should shed light on will be emphasized. However, in order to respond to the uncertainty regarding the etymology of the suffix, first the evaluations made on the etymology of the suffix will be briefly reviewed, and then our own views and opinions will be expressed.

Keywords: {-DI} Past Definite Suffix, {-DİK} Participle Suffix, Possessive Suffix, Etymology

Giriş

Türkçenin geçmiş zaman işaretleyicilerinden olan {-DI} bilinen geçmiş zaman eki, işlev bakımından belirli kullanımlar dışında hareketin konuşma anından önce ve konuşanın birebir deneyimlediği veya gerçekleştiğinden emin olduğu bilgileri ifade etmek için kullanılmaktadır. Bununla birlikte ilgili biçim birim, Türk yazı dilinin tarihî seyri içinde ötümlü ve ünlü uyumlarına uyması dışında yapı ve semantik bakımdan pek az değişikliğe uğramıştır (Karahana, 1992, s. 335).¹ Söz gelimi, Orhon Türkçesi döneminde ekin genel kullanımı /d/’li şekilde olmakla birlikte /l/, /n/, ve /r/ seslerinden sonra /t/’li şekliyle kullanılmıştır (Ercilasun, 2001, s. 191-194). Eski Anadolu Türkçesi döneminde, esas itibarıyla ötümlü bazen de ötümsüz hâliyle kullanılmış, ötümlü ve ünlü uyumlarına bağlanarak /t/’li ve yuvarlak şekillerin ortaya çıkışı ise çok sonra Osmanlıca içinde meydana gelmiştir. Böylece Osmanlıcanın sonlarına doğru bugünkü çok şekilliliğine kavuşmuştur (Ergin, 2013, s. 298-299)

Bilinen geçmiş zaman ekinin kökeni üzerine, O. Böhtlingk (1851)’den beri yerli ve yabancı Türkologlarca çeşitli görüş ve düşünceler öne sürülmüştür. Bununla birlikte konuya ilişkin belirtilen görüşlerden fikir birliği sağlanamadığı ve ekin kökeninin hâlâ çözülemeyen bir sorun olarak varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Belirtilen durumun başlıca nedeni, ilgili ekin en eski yazılı belgelerimize oluşumunu tamamlamış olarak girmesinden kaynaklanmaktadır. Bu

¹ Ekin, Başkurtça, Sahaca ve Çuvaşça formları için (bkz. Kartallıoğlu, 2007, s. 32).

çalışmada, art zamanlı yaklaşımla ‘bilinen geçmiş zaman ekinin kökeni nedir?’ sorusuna cevap aranacak ve bu soruya cevap verebilmek için öncelikle konuya ilişkin belirtilen görüşler kısaca izah edilecek, ardından Türk dilbiliminin verileri doğrultusunda kendi görüş ve düşüncelerimiz ifade edilecektir. Çalışmayla ekin kökeni hakkındaki tartışmalara etimolojik bakımdan katkı sağlamak ve konunun çözümüne ilişkin aydınlatılması gereken hususları bilim dünyasının dikkatine sunmak amaçlanmaktadır.

1. {-DI} Ekinin Kökeni Üzerine Bazı Görüşler

Böhtlingk, *Ueber die Sprache der Jakuten* başlıklı çalışmasında bilinen geçmiş zaman ekinin {-DIk} sıfat-fiil eki ve iyelik eklerinin bağlantısından kaynaklandığı varsayımını ortaya koymuştur. Öte yandan araştırmacının konuya ilişkin etimolojik tahlili, ilk olması ve konuya dikkat çekmesi bakımından önemlidir. Nitekim araştırmacının anılan görüşü, çeşitli araştırmacılar tarafından kullanılmış ve ekin kökenine yönelik araştırma ve tartışmaların başlatıcısı olmuştur (1851, s. 305-306).

P. M. Melioranskiy, Böhtlingk’in düşüncelerine çeşitli yönlerden itiraz etmiştir. Bunlardan ilki, çokluk birinci şahısta iyelik ekinin bulunmaması Böhtlingk’in görüşünün doğruluğundan şüphe duyulması gerektiğini göstermekte; ikincisi ise {-DIk} sıfat-fiil ekinin sonundaki /k/ sesi düştüğünde seslik bir iz bırakmalıdır. Ancak böyle bir durum araştırmacıya göre hiçbir Türk yazı dilinde meydana gelmemiştir. Diğer bir ifadeyle, düşen /k/ sesi, hiçbir fonolojik iz bırakmamıştır. Bu durum doğrultusunda araştırmacı, şu görüşleri ifade etmiştir: ‘Bütün bunlar bizi, yukarıda bahsedilen fiil ismi ile geçmiş zaman kategorisi arasında yakın bir bağlantı olmadığına ikna ediyor’. Bununla birlikte Melioranskiy, geçmiş zaman ekinin {-I)t} fiilden isim yapım ekinden geldiği düşüncesini benimsemiştir (1900, s. LXIX-LXXII).

Karl Brockelmann, bilinen geçmiş zaman eki {-DI}’nın, {-DIk} sıfat-fiil ekinden geldiğini, ayrıca ilgili sıfat-fiil ekinin {-t} fiilden isim yapım eki ile {-uq} pekiştirme edatının birleşiminden oluştuğunu ifade etmiştir (1954, s. 261; krş.

Eraslan, 1980, s. 37; Kuznetsov, 1995, s. 194; Tekin, 2013b, s. 514). Öte yandan Çarıyarov, Brockelmann'ın bilinen geçmiş zamanın kökenine ilişkin düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: Brockelmann, {-DI} ekinin köken bakımından ilk olarak {-(I)t} fiilden isim yapım ekinen geldiğini düşünmesine karşın daha sonra düşüncelerini değiştirerek Böhtlingk'in köken bilgisi izahını desteklemiştir (1969, s. 175). Tekin de bilinen geçmiş zaman ekinin köken bakımından {-(U)t} şeklinden gelebileceğini, böyle bir durumda /t/ dış süreksizinin Çuvaşçada /r/, /l/ ve /n/ konsonant ve vokalden sonra /r/ şekline dönüşmeyeceğini belirtir (2013b, s. 515).

Ramstedt, Türkçe {-DİK} biçim biriminin kökenine Altay dilleri esasında çözüm getirmeye çalışmıştır. Araştırmacıya göre bu ek, işlev açısından Moğolcada alışılmış bir eylemi ifade eden isim-fiil eki {-dag} ve Tunguzcadaki {-dıg} biçim birimleriyle eş değerdir. Ayrıca ekin kökeni, ikincil fiil kökü türeten {-d-}, {-t-} ve onun üzerine gelen {-q} fiilden isim yapım ekinen gelmektedir (1952, s. 152-153). Eraslan, *Eski Türkçe'de İsim Fiiller* başlıklı çalışmasında Brockelmann'ın görüşleri ile Ramstedt ve Kotwicz'in {-DİK} ekini Moğolca {-dag}, Tunguzca {-dig} fiilden isim yapma ekiyle paralel tutmalarını bilimsel açıdan tatmin edici bulmamıştır (1980, s. 37-38).

Deny, Melioranski'nin kafa karıştırıcı ifadelerine rağmen *Divanû Lüğati't Türk*'ün bu hususta verdiği bilgilere dayanarak bilinen geçmiş zaman ekinin {-DİK} sıfat-fiilinden geldiğini ifade etmiştir (2012, s. 371). N. A. Baskakov'un görüşleri de Deny ile aynı yönde olmakla birlikte bilinen geçmiş zaman ekinin yanı sıra fiilden isim yapma eki olan {-(I)t}'nin de {-DİK} sıfat-fiil ekinen geldiğini belirtmiştir: *-dik/-dik, -tik/-tik > -di/-di; -tı/-ti > -it/ -it/ -t* (Çarıyarov'dan naklen 1969, s. 178).

Kuznetsov, *-dı < -dik* (-duk) tahmininden yana olmakla birlikte {-DİK} ekini bir sıfat-fiil olarak değil, bir geçmiş zaman eki olarak kabul etmektedir. Diğer bir ifadeyle araştırmacıya göre {-DI} ve {-DİK} aynı ekler olmakla birlikte ilki ikincisinin salt kısaltılmış şeklidir. Öte yandan araştırmacı, bilinen geçmiş zamanın en eski şekillerini {-tuk}, {-tük} /{-duk}, {-dük} olarak kabul etmiş ve bunun da

tüke- ‘bitmek, sona ermek, tükenmek’ fiilinden eklediğini ifade etmiştir. Dolayısıyla araştırmacının etimolojisini şu şekilde göstermek mümkündür: *tüke-* > *tük* > *tı* (1995, s. 200; 209).

Çarıyarov, konuyu derinlemesine incelediği çalışmasında görülen geçmiş zaman ekinin {-DİK} ekinden geldiğini ifade etmiştir. Araştırmacıya göre bilinen geçmiş zaman ekine kök oluşturan {-DİK} biçim biriminin sonundaki /k/ sesi düşmüş ve ek nihayet bu hâle gelmiştir. Öte yandan sondaki /k/ sesinin düşmesi ise Türk dillerinde örnekleri bulunan normal bir durumdur: *geleceğim* > *gelcem*; *ancak* > *anca* vb. Tüm bunlara ek olarak araştırmacının konuya ilişkin şu eleştirel düşüncesi oldukça değerlidir: Bilinen geçmiş zaman işaretleyicisi, fiil adlarından geliyorsa, bir adın iyelik ekleriyle çekimlenmesi gerekir. Fakat **benim aldım*, **onun aldısı*, **sizin aldınız* vb. örneklerde de görüleceği üzere böyle bir kullanım Türk dillerinde söz konusu değildir. Bununla birlikte çokluk birinci şahıs çekiminde bulunan {-k} biçim biriminin iyelik eki olmadığı ortadadır. Dolayısıyla ilgili ek, fiilden isim yapım eki ve iyelik eklerinin birleşiminden geliyor olamaz (1969, s. 185-186).

Bang, {-DİK} sıfat-fiil eki ile {-DI} bilinen geçmiş zaman eki arasındaki ilişkinin yadsınmadığını ancak {-DİK} ekinin köken bakımından karanlığa gömülü olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan araştırmacı, ihtiyatlı bir şekilde bilinen geçmiş zaman ekinin fiilden isim yapan {-At} biçim biriminden türediğini ifade etmiş ve konuya ilişkin varsayımını güçlendirmek amacıyla Türkçenin vurgusuz orta heceyi ortadan kaldırmayı sevdiğini belirterek anılan ekin tarihsel gelişimini şu şekilde göstermiştir: **bardi* < **bar-ati*, **bar-adi*; **bar-at-i-m* (1916, s. 920-921). Bununla birlikte Çarıyarov, bilinen geçmiş zaman ekinin iş adlarından ortaya çıktığı fikrini, ilk Bang’ın öne sürdüğünü ifade etmiştir (Çarıyarov, 1969, s. 176).

Ercilasun (2001, s. 192), Erdal (2004, s. 237), Ergin (2013, s. 299), Tekin (2016, s. 166), Karaağaç (2016, s. 365) ve Korkmaz (2017a, s. 527) da anılan ekin fiilden isim yapan {-D} eki ile iyelik eklerinden meydana geldiği düşüncesindedir. Araştırmacılar da bu düşüncenin oluşma sebebi, bilinen geçmiş zaman ekinin iyelik

kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim araştırmacılarca, görülen geçmiş zaman çekiminde kullanılan şahıs eklerinin iyelik menşeli olması, bu çekimin isim asıllı olduğunu hatıra getirmektedir.

Şinasi Tekin tarafından {-DIk} ekinin kökenine ilişkin diğer araştırmacılardan farklı bir görüş dile getirilmiştir. Araştırmacıya göre anılan ekin kökeni, Toharcaya dayanmaktadır. Türk yazı dili teşekkül etmeden önce Toharcadaki *ma te ok* biçiminden *-maduk* biçim birimi gelişmiştir. Eski Türkçe döneminde {-mA}, olumsuzluk edatı olarak tamamıyla benimsenince *-maduk* ekinden *-duk* biçimi müstakil bir ekmiş gibi tabii olarak ayrılmış ve olumlu fiil köklerine getirilerek bildiğimiz {-DIk} eki ortaya çıkmıştır (2001, s. 55). Araştırmacının konuya ilişkin görüşleri önemlidir. Nitekim Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde ilgili sıfat-fiil ekinin *Dîvânu Lugâti't-Türk* ve birkaç örnek dışında olumsuz çekimle karşımıza çıktığı görülmektedir.

Banguoğlu, bilinen geçmiş zaman ekinin eski bir {-it} sıfat-fiil eki üzerine iyelik zamirlerinin gelmesiyle kurulduğunu ifade etmiştir: *bil-it-im*, *bil-it-ün*, *bil-it-i*. Öte yandan araştırmacı {-i} iyelik ekinin sıfat-fiil ekiyle kaynaştığı ve *-it-i > -di* şeklinin bu fiil kipinin gövdesini yapan ek olarak kaldığını belirtmiştir (2019, s. 445).

Kartalhoğlu, “Sahacadaki {+A}/{+O} Ekinin Işığında {-DI} Ekinin Kökeni Üzerine” başlıklı çalışmasında anılan ekin fiilden isim yapan {-D} ve iyelik eklerinden geldiği düşüncesini Sahacadaki geniş ünlülü teklik üçüncü şahıs iyelik eki aracılığıyla desteklemiştir (2007, s. 36).

Koç, “Eski Anadolu Türkçesinde /dUk/ Ekli Geçmiş Zaman Çekimi” başlıklı çalışmasında /dUk/ sıfat-fiil ekinin geçmiş zaman kipini meydana getirdiğini ifade etmiştir (2012, s. 11). Dolayısıyla araştırmacı ekin sıfat-fiil ekinden geldiğini düşünmektedir. Öte yandan anılan incelemeler dışında konuya ilişkin gerçekleştirilmiş pek çok çalışma daha söz konusudur (bkz. Çarıyarov, 1969, s. 174-188; Benzing, 1952, s. 131; Gabain, 1995, s. 80; Dmitriyev, 1948, s. 140-141 vb.).

Bilinen geçmiş zaman ekinin kökenine dair pek çok düşünce ifade edilmesine karşın genel olarak iki görüşün ön plana çıktığı görülmektedir:

1. Bilinen geçmiş zaman eki, ‘filden isim yapım eki {-D} + iyelik eklerinin’ birleşiminden meydana gelmiştir.
2. Bilinen geçmiş zaman eki, {-DIK} sıfat-fiil ekinden gelmiştir.

2. Değerlendirme

Bize göre {-DI} ekinin fiilden isim yapım eki {-D} ve iyelik eklerinin birleşiminden oluştuğu görüşünü benimseyen araştırmacıların bazı soruları da cevaplandırmaları gerekmektedir:

- I. Teklik üçüncü şahıs iyelik eki, günümüzde {+(s)I(n)} şeklinde kabul edilmektedir (Eker, 2017, s. 290). Tekin’e göre teklik üçüncü şahıs iyelik eki, Ana Altay dilindeki üçüncü kişi zamiri *in’den başka bir şey değildir (2013a, s. 119). Eğer bilinen geçmiş zaman eki iyelik eklerinden oluşmuşsa *in zamirine dayandırılan teklik üçüncü şahıs sonundaki /n/ hakkında da bir açıklama yapılması gerekmektedir. Nitekim bu biçim, günümüzde teklik üçüncü şahıs iyelik eki ve aitlik ekinin hâl ekleriyle çekiminde belirgin bir şekilde yaşamakta ve pek çok araştırmacı tarafından varlığı kabul edilmektedir (bkz. Başdaş, 2014, s. 147-161). Zamir /n/’sinin Özbekçe ve Yeni Uygurca dışında Çuvaşça dahil bütün Türk dillerinde bulunması onun Ana Türkçeye ait bir özellik olduğunu göstermektedir (Tekin, 2013a, s. 119). Öte yandan teklik üçüncü şahıs iyelik eki, ünlü ile biten isimlerle çekimlendiğinde ortaya çıkan /s/ hakkında da aydınlatıcı bilgilere ihtiyaç vardır. Dolayısıyla fiil çekiminde, teklik üçüncü şahıs iyelik ekindeki bu şekillere ne oldu?
- II. Bilinen geçmiş zaman ekinin iyelik kökenli şahıs eklerinden oluştuğu ifade edilmesine karşın literatürde iyelik kökenli şahıs eklerinin de zamirlerden eklediğine yönelik görüşler söz konusudur (Karaağaç, 2016, s. 357; Eker, 2017, s. 290). Dolayısıyla iyelik ekleri zamirlerden

ekleşmişse bu durumu nasıl açıklarız? ‘men bardı men’ şeklinde bir cümle, Türkçenin yapısına uygun görünmektedir. Bu durumda anılan ek, fiilden isim yapım eki ve iyelik eklerinden mi oluşmuş sayılmaktadır?

- III. Kaşgarlı Mahmut, {-DİK} ekinin Oğuzlarda bilinen geçmiş zaman formunda yüklem kurma işlevine sahip olduğunu net bir dille belirtmiştir. Ayrıca Tekin de genellikle geçmişte yapılan eylemleri bildiren {-dOk} isim-fiil şeklinin Orhon Türkçesinde predikat olarak kullanıldığını belirtmiş ve konuya ilişkin *äbkä täg-dök+üm* “Eve ulaştım” (Ongin R 2) örneğini tanıklamıştır (2013b, s. 511). Öte yandan Boz (2017) ve Yılmaz (2019), ilgili ekin yüklem kurma işlevini kıyı dilleri ve ağızlarda tanıkladıkları çeşitli örneklerle kanıtlamıştır. Bu durum göz ardı mı edilmelidir?
- IV. Bilinen geçmiş zaman eki, fiilden isim yapım ekinden geliyorsa çekimlerden bazıları neden iyelik ekleriyle çekimlenememektedir? Söz gelimi, *geç-* fiilinden türetilen *geçit* sözcüğü, iyelik ekleriyle çekimlenirken, *gir-* fiilini esas aldığımızda **benim giritim*, **senin giritin*, **onun giriti* gibi biçimler neden dil mantığına aykırı düşmektedir?
- V. Bilinen geçmiş zaman eki, fiilden isim yapım eki {-D} ve iyelik eklerinden oluşmuşsa ilgili zamanın çokluk birinci şahıs çekimindeki ekin {(I)mIz} biçiminde olması beklenirdi. Ancak durum bu şekilde değildir. Hangi dil hadisesi veya gelişmesi sonucunda ilk başlarda iyelik ekiyle çekimlenen bilinen geçmiş zaman çokluk birinci şahıs biçimi, iyelik eki olmayan {-k} biçim birimine intikal etti? Bununla birlikte konuya ilişkin en yaygın görüş olan {-DİK} sıfat-fiiline bulaşma yoluyla ortaya çıktığı düşüncesi, aydınlatıcı ve kesin değildir.
- VI. Orhon Türkçesi döneminde yazılmış metinlerde görüldüğü üzere bütün zaman işaretleyicilerini sıfat-fiil işlevinde kullanılabilen eklerden

seçen Türk dili, bilinen geçmiş zaman ekini neden sıfat-fiil ekinden tercih etmek yerine fiilden isim yapım eki ve iyelik eklerinden teşkil etsin? Bu ekin ayrıcalığı nedir?

- VII. Bilinen geçmiş zaman eki, fiilden isim yapım eki {-D} ve iyelik eklerinden oluşmuşsa bu ekler hangi duruma istinaden konuşma anından önce gerçekleşmiş bir durum ya da olaya atıfta bulunabilmektedir? Kartallıoğlu, çalışmasında Ercilasun'u referans göstererek {-(I)t} ekinin eski örnekleri olan *geçit*, *aşıt* ve *yüklet* gibi sözcüklerde “eskiden beri devamlı geçilen, aşılan, yüklenilen yer, nesne” anlamlarının olduğu, hareket eskiden beri yapıldığı için “geçmişlik” ve herkesçe devamlı yapıldığı için de “kesinlik” anlamının bulunduğunu belirtmektedir (2007, s. 37-38; karşılaştırma KTLG, 2013, s. 29-32). Ayrıca KTLG’de, ekin köken bakımından birçok bilgin tarafından fiilden isim yapma eki {-ut} ile açıklandığı belirtilmektedir (KTLG, 2013, s. 29). Biz, bu görüşlere şu sebepten dolayı katılmamaktayız: Tanıklanan örneklerdeki fiilden isim yapım eki {-(I)t}’dir. Oysa konuya ilişkin Tekin, bilinen geçmiş zaman ekinin köken bakımından {-(I)t} ekinden ziyade {*(-I)d} fiilden isim yapım ekinden türediğini belirtmiştir. Nitekim ek, /t/ dış süreksizini alsaydı Çuvaşçada /r/, /l/ ve /n/ konsonant ve vokalden sonra /r/ şekline dönüşmezdi (2013b, s. 515). Dolayısıyla ‘eskiden beri’ anlamı katan biçimler, {-(I)t}’li örneklerden ziyade {*(-I)d}’li örneklerle tanıklanmalıdır.

Öte yandan {-DI} bilinen geçmiş zaman ekinin {-DIk} sıfat-fiil ekinden geliştiğini düşündüren etkenler şunlardır:

I. Türkçedeki bildirme kipi işaretleyicilerinin neredeyse tamamı, sıfat-fiil işlevinde kullanılabilir. Diğer bir ifadeyle, Türkçede şimdiki zaman eki müstesna, bütün sıfat-fiil eklerinin önce sıfat-fiil olarak kullanıldığı sonra da zaman eki görevine geçtiğini belirtmek mümkündür. Bunlardan {-mİş} ekli geçmiş zaman sıfat-fiili, Eski Anadolu Türkçesinde sayıca az örneklerle, Osmanlı Türkçesinde ise

daha bol olarak çekimli fiil karakterinde görülür. {-AcAk} ekli gelecek zaman sıfat-fiilinden bildirme kipi, ancak Osmanlı Türkçesi döneminde gelişmeye başlar. {-Dİk} ekli geçmiş zaman sıfat-fiili, Eski Anadolu Türkçesi dönemindeki dağınık veriler bir araya getirilerek ele alındığında bildirme kipi karakteriyle ortaya çıktığı görülmektedir (Koç, 2012, s. 11). Dolayısıyla bilinen geçmiş zaman ekinin sıfat-fiil işlevindeki şekli {-Dİk} sıfat-fiilidir. Diğer sıfat-fiil ekleri, fiil çekiminde kullanılıyorsa anılan ekin de benzer şekilde kullanılması olağan kurallara uygunluk göstermektedir. Ayrıca, sıfat-fiil eklerinin fiil çekimlerine şekil ve zaman ekleri olarak geçmelerindeki temel sebep, yapılarındaki hareket hâli ifadeleri olarak belirtilmektedir (Ergin, 2013, s. 333-334).

II. {-Dİk} eki, Eski Türkçeden beri yaygın sıfat-fiil işlevi dışında az rastlanan ana cümle yüklemi işleviyle de dikkat çekmektedir. Konuya ilişkin Kaşgarlı Mahmud'un görüşleri ilgili sıfat-fiil ekinin yüklem görevinde kullanılabildiğini net bir şekilde ispat etmektedir:

Yağma, Toxsı, Çigil, Argu ve Çin'e kadar Uygur boylarının çoğu geçmiş zaman fiilinin dal ve ye'ye bağlı olmasında ittifak hâlinedirler. Kıpçak ve Suvarların bir kısmı ile Oğuzlar buna ters düşerek kaf'lı, gayın'lı, ve kalın kelimelerde ye yerine kaf; kef'li ve ince kelimelerde de kaf yerine keş koyarlar. Çokluk ve teklik bu dilde aynı düzen üzerinedir; aralarında fark yoktur.

Bununla birlikte Kaşgarlı Mahmut, görüşlerini ispat edebilmek amacıyla şu cümleleri örnek olarak tanımlamıştır²:

Men yā kurduk. "Ben yay kürdüm"; Biz yā kurduk. "Biz yay kurduk"; Ol sūt sagduk. "O sūt sağdı"; Olar tāgka agduk. "Onlar dağa çıktı", Men munda turduk. "Ben burada durdum"; Biz agduk. "Biz çıktık", Ol anı urduk. "O onu vurdu", Ol keldük. "O geldi"... (Ercilasun-Akkayonlu, 2018, s. 249).

Yılmaz, "/DOK/ Ekli Yüklem ve Kıyı Dilleri: Çuvaşça, Yakutça, Dolganca ve Halaçça" başlıklı çalışmasında /DOK/ ekli bitimli biçimlerin Tuna Bulgarcası, Volga Bulgarcası, Yakutça, Halaçça ve Dolgancada var olduğu

² Konuya ilişkin detay için Mehmet Vefa Nalbant'ın *-DOK eki Ve Divânü Lûgati't Türk'te -DOK Ekli Görülen Geçmiş Zaman Çekimi* (2002) başlıklı çalışmaya bakılabilir.

görüşünü destekleyecek veriler sunmuştur (2019, s. 261-269). Dolayısıyla tanıklanan periferik Türk dillerindeki bitimli biçimler, Kaşgarlı Mahmut'un görüş ve düşüncelerine ispat niteliğindedir. Öte yandan Boz, varlığına yalnızca tarihî Türk dillerinde şahit olunan eskicil geçmiş zaman eki {-DIk}'i yaptığı derlem temelli çalışmalar üzerinden Eskişehir Manav Ağızlarında yüklem pozisyonunda tanıklamıştır (2017, s. 109-116).

Muhammed, “Memlûk Kıpçak Türkçesinde -dUk Eki Üzerine Bir İnceleme” başlıklı çalışmasında, {-DIk} ekinin Memluk Kıpçak Türkçesindeki işlevleri üzerinde durmuş ve geçmiş zaman çekiminde kullanıldığını belirtmiştir. Tespit edilen örneklerin {-mA} olumsuzluk ekiyle kullanıldığını ifade eden araştırmacı, {-mAdUk} biçim biriminin iki ayrı işleve sahip olduğunu belirtmiştir. Bunlardan birincisi geçmiş zaman çokluk birinci şahsın olumsuzu; ikinci ise geçmiş zaman teklik üçüncü şahsın olumsuzudur. Söz gelimi, *kelmedük* “gelmedi, biz gelmedik”, *oturmaduk* “oturmadi, biz oturmadık”. Çalışmada, tanıklanan diğer örnekler doğrultusunda Memlûk Kıpçak Türkçesinde {-DIk} ekli geçmiş zaman çekiminin var olduğu ve Oğuzcaya ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır (2019, s. 203-209).

{-DIk} ekinin tarihî lehçelerde bitimli biçimler oluşturabilme işlevi, Kaşgarlı Mahmut tarafından kesin ve net bir dille ifade edilmesine karşın, görüşleri diğer araştırmacılarca şu yönden tezyif edilebilir: Kaşgarlı Mahmud'un aktardığı bilgilere karşılık bu eksiz çekim, ne tarihî ne de çağdaş Türk dillerinde tanıklanamamaktadır (Koç, 2012, s. 15). Korkmaz, tanıklanan bu duruma “Kaşgarlı Mahmud ve Oğuz Türkçesi” başlıklı makalesinde şu şekilde cevap vermiştir:

Kaşgarlı'nın geçmiş zaman çekimi için saymış olduğu bu özellikler, XI. yüzyıl sonrasına giren Oğuzca metinlerle hiçbir şekilde tanıklanamadığı için Oğuzcanın XI. yüzyıldan sonraki gelişiminde bu özelliklerin yazı dilini etkilemediği anlaşılmaktadır (2017-Ib, s. 251).

Kaşgarlı Mahmut'un *Dîvânu Lugâti 't-Türk'*ü 1074 yılında tamamladığı ve Eski Anadolu Türkçesi dönemi ilk eserlerinin 13. yüzyılın ikinci yarısından sonra

vücuda geldiği düşünüldüğünde (Ercilasun, 2015, s. 439) *Dîvânu Lugâti't-Türk'te* Oğuzlara ilişkin verilen bilgilerin üzerinden neredeyse 200 yıl geçtiği anlaşılmaktadır. Bu noktada, dilin değişim seyri göz önüne alınırsa ki bu standart dile oranla çok hızlı gerçekleşmektedir, Kaşgarlı'nın durumu ifade etmesinin ardından Oğuzlar, ilgili sıfat-fiil ekini şahıs ekleriyle çekime sokmuş olmalıdır. Nitekim Koç'a göre Kaşgarlı'nın açıkladığı ancak hiçbir yerde görülmeyen bu kullanım, eş zamanlı olarak muhtemelen Oğuzların bir diyalektinde şahıs ekli, diğer bir diyalektinde ise şahsa bağlanmadan kullanılıyordu ya da 11. yüzyıldan sonra Oğuzlar /dUk/ ekli fiil çekimini şahıs ekleriyle çekime soktular (2012, s. 17). Öte yandan Türk dilleri için bir kip ekinin şahıs eki almadan çekimlenmesi anormal bir durum değildir. Söz gelimi, Çuvaşçada öğrenilen geçmiş zaman eki {-nĬ}, şahıs eki almadan özne pozisyonundaki şahıs zamirleri ve üçüncü kişide adlar ile çekimlenmektedir: *Ep kaynĭ* 'gitmişim'; *Vĭl kaynĭ* 'gitmiş'.

Kartallıoğlu, konuya ilişkin şu görüşleri ileri sürmüştür: 'Görülen geçmiş zaman eki, sıfat-fiil ekinden değil; fiilden isim yapma -D ile iyelik eklerinden meydana gelmiştir. Çünkü bu zamanın hiçbir çekiminde, {-DUK} ekinin sonundaki /-K/ ünsüzünün izi görülmemektedir. Çokluk birinci şahısta görülen /-K/, sıfat-fiil ekinin yapısındaki ünsüz değil, asli şekil olan {+mXz} iyelik ekinin yerini alan bir nevi ikincil şekildir' (2007, s. 37). Kartallıoğlu'nun tespitleri son derece yerinde olmakla birlikte konuya şu yönden itiraz edilebilir. Ekin sonunda bulunan /-K/ ünsüzü, ilk yazılı metinlerden çok daha önceki bir evrede düşmüş olabilir. Ayrıca her ek düştüğünde de bir iz bırakması mümkün değildir. Nitekim Türkçede izi kaydı bulunamayan ve dilin nedensizlik ilkesi ile açıklanan pek çok ek vardır. Öte yandan /-K/ sesi ikinci şekilde, neden bilinen geçmiş zaman çokluk birinci şahsın yerini almıştır? Bu soru, cevaba kavuşmadan ekin iyelik ekleriyle fiilden isim yapım ekinden oluştuğunu belirtmek zor görünmektedir. Ayrıca ekin sonundaki /-K/ ünsüzünün düşmesi, Türkçenin fonolojisi bakımından oldukça uygundur.

Kartallıoğlu, tezini güçlendirmek amacıyla acaba Türkçede fiilden isim yapma ekleri ile iyelik ekleri kalıplaşarak zamanla kip eki oluşturur mu? sorusunu

sormuş ve cevabını Harezmi Türkçesindeki “-gU + iyelik ekleri + turur” yapısı ile vermiştir (2007, s. 37). Araştırmacının tanıkladığı bu örnek aslında bizim yukarıda bahsettiğimiz durumu açıklamaktadır. Nitekim belirtilen dizilimde {-gU} eki, sıfat-fiil ekidir (Ercilasun, 2015, s. 351). Yani burada da bir sıfat-fiil ekinin zaman eki olarak kullanılması söz konusudur.

Ergin (2013, s. 299), Karaağaç (2016, s. 365), Korkmaz (2017a, s. 527), Tekin (2016, s. 166) gibi araştırmacılar, bilinen geçmiş zaman eki, iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlendiği için köken bakımından iyelik eklerinden oluşabileceği ihtimalini öne sürmüşlerdir. Bizce, ekin iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmesi köken bakımından iyelik eklerinden geldiğine işaret etmez. Söz gelimi, Gabain, kitabelerde hiç kullanılmadığına dikkat çektiği Eski Uygur Türkçesinde ortaya çıkan {-(y)Ik} bilinen geçmiş zaman ekinin varlığından bahsetmektedir. Araştırmacı, ilgili biçim birimin işlevlerini hem sıfat-fiil eki hem fiilden isim yapma eki hem de geçmiş zaman eki olarak değerlendirmiştir. Araştırmacının konuya ilişkin tanıkladığı örnekler ise şu şekildedir: *saķın yuk sän* “düşündün”, *käl-yük ol* “geldin”, *ba-yuk sän* “bağladın” vb. (Gabain, 1995, 81). Belirtilen örneklerde, ilgili biçim birimin zamir kökenli şahıs ekleri aldığı görülmektedir. Bu durumda, yukarıdaki araştırmacıların belirttiği üzere görülen geçmiş zaman çekiminde kullanılan şahıs eklerinin iyelik menşeli olması bu çekimin isim asıllı olduğunu düşündürüyorsa (Ergin, 2013, s. 299) bu durum {-(y)Ik} sıfat-fiil ekinde nasıl açıklanabilir? Diğer bir ifadeyle {-(y)Ik} geçmiş zaman eki, fiil çekiminde zamir kökenli şahıs eklerini alıyor diye isim asıllı kabul edilmemeli midir? Nitekim belirtilen biçim birim, Türkçede zaman eklerinin çoğu gibi sıfat-fiil fonksiyonuyla kullanılabilir (bkz. Sarı, 2016).

III. {-DIk} sıfat-fiil eki ile {-DI} bilinen geçmiş zaman eki arasında zaman bildirim bakımından yadsınamaz bir ilişki söz konusudur. Bilinen geçmiş zaman eki, özel bildirimleri dışında konuşma anından önce tamamlanmış bir olayı işaretlemektedir. Bu zaman kesimindeki oluş ve kılışın bitmişliğine, konuşan ya tanık olmuş, yahut da bu bitmişlik konuşanın kesin bilgi ve kanısına

dayanmaktadır. {-DİK} sıfat-fiil eki de zaman bakımından Türkçede geçmiş zaman bildiren sıfat-fiillerden biridir ve ait olduğu ismi, daha önce edinilmiş bir durum üzerinden nitelemektedir. Dolayısıyla biz, iki biçim birim arasındaki bu zaman ilişkisinin tesadüf olmadığı düşüncesindeyiz. Öte yandan diğer araştırmacıların konuya yönelik açıklamalarında altını çizdikleri en önemli husus, bilinen geçiş zaman ekinin iyelik ekleriyle çekimlenmesidir. Benzer şekilde, {-DİK} sıfat-fiil ekinin de olumlu biçimiyle ad önünde sıfat olarak kullanılışı çoğunlukla iyelik ekleriyle olmaktadır. Nitekim sıfat olarak yalın ve olumlu biçimdeki kullanımı pek seyrek (Korkmaz, 2017a, s. 785-786). İki biçim birim arasında, bu yönden de bir benzerlik olduğu ortadadır.

3. Sonuç

1. Ekin kökeni hakkında birbirinden farklı pek çok görüş olması, fikir birliğine varılmadığı ve literatürde konunun henüz çözümlenmediğine işaret etmektedir.

2. Bilinen geçmiş zaman ekinin kökenine ilişkin pek çok görüş ifade edilmesine karşın günümüzde iki görüşün benimsendiği görülmektedir: I. Fiilden isim yapım eki {-D} ve iyelik kökenli şahıs eklerinden oluşmaktadır. II. {-DİK} sıfat-fiil ekinden gelmektedir.

3. Türkçedeki zaman işaretleyicilerinin şimdiki zaman eki müstesna sıfat-fiil görevinde kullanılmaları, bilinen geçmiş zaman eki ile geçmiş zaman sıfat-fiil ekinin zaman bildirme bakımından yadsınamaz ilişkisi, Kaşgarlı Mahmut'un konuya ilişkin net açıklamaları, {-DİK} ekinin bitimli biçimler oluşturabilmesinin tarihî ve çağdaş Türk dilleri ile ağızlarda tanıklanması ve /-k/ sesinin fonolojik bakımdan Türkçede düşmeye uygun oluşu ekin sıfat-fiil ekinden kısaldığı yönünde bir izlenim vermektedir.

Kaynakça

- Bang, W. (1916). “Studien zur vergleichenden Grammatik der Türksprachn: I”, *SBAW* 910-921.
- Banguoğlu, T. (2019). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Başdaş, C. (2014). “Türkçede Üçüncü Şahıs İyelik Eki ve Zamir N’si”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 30, 147-161.
- Benzing, J. (1952). Der Aorist im Türkischen, *UAJb*. 24, 1-2, 130-132.
- Boz, E. (2017). “Eskişehir Manav Ağızlarında Tanıklanan Eskicil Bir Geçmiş Zaman Eki - {DIK}”, *Türklük Biliminin Ulu Çınarı ZEYNEP KORKMAZ ARMAĞANI*, (Ed. Leylâ Karahan), 109-116.
- Böhtlingk, O. (1851). *Über die Sprache der Jakuten*. St. Petersburg.
- Brockelmann, C. (1954). *Osttürkische Grammatik der islamischen Literatur-Sprachen Mittelasiens*. Leiden.
- Çarıyarov, B. (1969). *Günorta-günbatar Türki dillerde işlik zamanları*. Aşgabat: Türkmenistan SSR İlimler Akademiyası, Mağtımğulı Adındaki Dil ve Edebiyat İnstitutı.
- Deny, J. (2012). *Türk Dil Bilgisi*. (Çev. Ali Ulvi Elöve (1941); Günümüz Türkçesine Uyarlayan Ahmet Benzer). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Dmitriev, N. K. (1948). *Grammatika Başkirkogo Yazıka*. Moskva-Leningrad: İzdatel’stvo Akademii Nauk SSSR.
- Eraslan, K. (1980). *Eski Türkçede İsim Fiiller*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ercilasun, A.B. (2001). “L, N, R’den Sonra Niçin T?””, *TDAY Belleten*, 48 (2000), 191-194.
- Ercilasun, A. B. (2015). *Türk Dili Tarihi -Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla-*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A. B. & Akkoyunlu Z. (2018). *Kâşgarlı Mahmud, Dîvânü Lugâti’t-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. vd. (2021). *Türk Lehçeleri Grameri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdal, M. (2004). *A Grammar of Old Turkic*. Leiden-Boston: Brill.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım.
- Gabain, A. (1995). *Eski Türkçenin Grameri*. (M. Akalın çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaağaç, G. (2016). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Karahan, L. (1992). Görülen Geçmiş Zaman Eki “-DI/Dİ”NİN Tarz ve Bağlama Fonksiyonuna Dair, *Türk Kültürü Araştırmaları Prof. Dr. Muharrem Ergin’e Armağan*, Yıl XXVIII/1-2, 335-241.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri-I Fiil (KTLG 2013)*. Basit Çekim, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kartallıoğlu, Y. (2007). Sahacadaki {+A}/ {+O} Ekinin Işığında {-DI} Ekinin Kökeni Üzerine, *Dil Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 31-38.
- Koç, M. (2012). Eski Anadolu Türkçesi /dUk/ Ekli Geçmiş Zaman Çekimi, *Türkbilig*, 23, 11-18.
- Korkmaz, Z. (2017a). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2017b). “Kâşgarlı Mahmud ve Oğuz Türkçesi”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I-II*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 241-253.

- Kuznetsov, P. İ., (1995). “Türkiye Türkçesinin MorfoEtimolojisine Dair”, *TDAY-Belleten*, 43 (1995): 193-262.
- Melioranskiy, P. M. (1900). *Arab’ filolog’ o turetskom’ Yazık’*. Sanktpeterburg’: Tipografiya imperatorskoy akademii nauk’.
- Muhammed, R. (2019). Memlûk Kıpçak Türkçesinde -dUk Eki Üzerine Bir İnceleme, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 93, 203-209.
- Nalbant, M. V. (2002). -DUK Eki ve Divânü Lûgati’t Türk’te -DUK Ekli Görülen Geçmiş Zaman Çekimi, *Türkoloji Dergisi*, 15 (1), 193-203.
- Ramstedt, G. J. (1952). Einführung in diealtische Sprachwissenschaft II: Formenlehre. (=MSFOu), Helsinki.
- Sarı, C. (2016). Türkçede {-y)Xk} Sıfat-Fiil Ekinin Kullanımı ve İşlevleri, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(7), 233-244.
- Tekin, T. (2013a). Üçüncü Kişi İyelik Eki Üzerine, *Makaleler 1, Altayistik*, (Haz. Emine Yılmaz-Nurettin Demir), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 117-122.
- Tekin, T. (2013b). On the Old Turkic Verbal Noun Suffix, *Makaleler 2, Tarihi Türk Yazı Dilleri*, (Haz. Emine Yılmaz-Nurettin Demir), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 511-518.
- Tekin, T. (2016). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yılmaz, E. (2019). /DOK/ Ekli Yüklemler ve Kıyı Dilleri: Çuvaşça, Yakutça, Dolganca ve Halaçça, *İdil-Ural Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 261-269.

Extended Abstract

The past definite suffix {-DI}, known as one of the past tense markers in Turkish, is used to express information that the speaker has personally experienced or is certain of, before the moment of speaking, except for certain uses in terms of function. The form in question has not undergone any significant changes in terms of structure and use, except for its compliance with voice and vowel harmony from the earliest texts to the present day.

Since O. Böhtlingk (1851), various views and ideas have been put forward by local and foreign Turkologists on the etymology of the past definite suffix. However, it is understood from the views expressed on the subject that no consensus has been reached and the etymology of the suffix continues to exist in the literature as an unsolved problem. Since the relevant suffix entered our oldest written documents in a fully formed state, its etymology cannot be explained definitively. In this study, an answer will be sought to the question of “What is the etymology of the past definite suffix?” with the diachronic research method, and in order to answer this question, the views expressed on the subject will first be briefly explained, and then our own views and ideas will be expressed in line with the data of Turkish linguistics. The review aims to contribute to the discussions on the etymology of the suffix from an etymological perspective and to bring to the attention of the scientific world the issues that need to be clarified regarding the solution of the issue.

Although many ideas have been expressed about the etymology of the past definite suffix, two views are generally seen to be prominent:

1. Past definite suffix is formed by the combination of ‘nominal suffix {-D} + possessive suffixes’.

2. Past definite suffix is derived from the {-Dik} participle.

In our opinion, researchers who adopt the view that the {-DI} suffix is formed by the combination of the nominal suffix {-D} and personal suffixes of possessive origin need to answer some questions:

I. The singular third-person possessive suffix is currently accepted as $\{+(s)I(n)\}$ (Eker, 2017, s. 290). If the past definite suffix is formed by possessive suffixes, an explanation should also be made about the /n/ at the end of the singular third-person based on the pronoun **in*. Indeed, this suffix lives on clearly in the conjugation of the possessive suffix with case suffixes today and its existence is accepted by many researchers (see Başdaş, 2014, s. 147-161). On the other hand, there is also a need for enlightening information about the /s/ that emerges when the singular third-person possessive suffix is conjugated with nouns ending in a vowel. Therefore, what happened to these shapes in the singular third-person possessive suffix in verb conjugation?

II. If the past definite suffix is formed from personal suffixes of possessive origin, there are various views in the literature that possessive personal suffixes are also suffixed from pronouns (Karaağaç, 2016, s. 357; Eker, 2017, s. 290). Therefore, if possessive suffixes are added from pronouns, how can we explain this situation? A sentence like ‘men bardı men’ seems quite normal for Turkish. In this case, is the suffix in question considered to be formed from the nominal suffix {-D} and the possessive suffixes?

III. Kaşgarlı Mahmut stated that the suffix {-dOk} has a predicate-forming function in the past definite suffix form among the Oghuz. On the other hand, researchers such as Yılmaz, (2019) and Boz, (2017) have proven the predicate-forming function of the relevant suffix with various examples they have witnessed in periferic Turkic and dialects. Should this situation be ignored?

IV. If the past definite suffix comes from nominal suffix {-D}, why can't these conjugations be conjugated with possessive suffixes? For example, while the word *geçitim* derived from the verb *geç-* is conjugated with possessive suffixes, why do forms such as **benim giritim*, **sizin giritiniz*, **onun giriti* contradict the logic of the language when we take the verb *gir-* as basis?

V. If the past definite suffix is formed from the {-D} and possessive suffixes, it would be expected that the suffix in the first-person plural conjugation of the relevant tense would be the possessive suffix $\{+(I)mIz\}$. However, this is not the case. As a result of which linguistic event or development, the past definite suffix first-person plural, which was initially inflected with the possessive suffix, was transformed into the {-k} form, which does not have a possessive suffix? However, the most common view on the subject, that it emerged through contamination with the participle {-DIk}, is neither enlightening nor definitive.

VI. Why would the Turkic language, which chooses all tense markers from suffixes that can be used as participle, as seen in texts written during the Orkhon Turkish period, form the definite past suffix from the {-D} suffix and possessive suffixes instead of using the participle suffix? What is the privilege of this suffix?

VII. If the past definite suffix is composed of the {-D} suffix and the possessive suffix, based on which situation can these suffixes refer to a situation or event that occurred before the moment of speaking? Kartallıoğlu, referring to Ercilasun in his study, states that in old examples of the suffix $\{-(I)t\}$ such as *geçit*, *aşıt* and *yüklet*, it has the meaning of “a place or object that has been continuously passed, surpassed, loaded since the past”, since the action has been done since the past, it has the meaning of “pastness” and since it has been done continuously by everyone, it has the meaning of “certainty” (Kartallıoğlu, 2007, pp. 37-38; cf. KTLG, 2013, pp. 29-32). In addition, it is stated in KTLG that the suffix is explained by many scholars in terms of its etymology with the suffix $\{-ut\}$ (KTLG, 2013, p. 29). We do not agree with these views for the following reason: In the examples witnessed, the suffix $\{-(I)t\}$. However, Tekin stated that the past definite suffix is derived from the

suffix {*(-I)d} rather than the suffix {-(-I)t}. Indeed, if the suffix had taken the dental discontinuity /t/, /r/, /l/ and /n/ in Chuvash would not have turned into /r/ after consonants and vocals (Tekin, 2013b, p. 515). Therefore, forms that add the meaning of 'since old times' should be witnessed with examples with {*(-I)d} rather than examples with {-(-I)t}.

On the other hand, the factors that make us think that the past definite suffix, developed from the {-Dik} participle are as follows:

I. Almost all of the indicative mood markers in Turkish can be used in the participle function. Of these, the past tense participle with the {-mİş} suffix is seen in the inflected verb character with few examples in Old Anatolian Turkish and more abundantly in Ottoman Turkish. The indicative mood from the future tense participle with the {-AcAk} suffix only begins to develop in the Ottoman Turkish period. The past tense participle with the {-dUk} suffix is seen to have emerged with the indicative mood character when the scattered data from the Old Anatolian Turkish period are brought together (Koç, 2012, s. 11). Therefore, the form of the past definite suffix in the participle function is the {-Dik} participle. If other participle suffixes are used in verb conjugation, the use of the aforementioned suffix in a similar manner is in accordance with the usual conventions.

II. The {-Dik} suffix, apart from its widespread participle and subordinate clause predicate function since Old Turkic, also draws attention with its rare main clause predicate function. Kaşgarlı Mahmut's views on the subject visibly prove that the relevant participle suffix can be used in the predicate function.

In his study titled *Predicateds with /DOK/ and Periferic Languages: Chuvash, Yakut, Dolgan and Khalaj*, Yılmaz presented data supporting the view that /DOK/ suffixed finite forms exist in Danube Bulgarian, Volga Bulgarian, Yakut, Khalaj and Dolgan (Yılmaz, 2019, s. 261-269). Therefore, the finite forms in the periferic Turkic languages attested to confirm the views and thoughts of Kaşgarlı Mahmut. On the other hand, Boz witnessed the archaic past tense suffix {-Dik}, whose existence is only witnessed in historical dialects, in the predicate position in Eskişehir Manav Dialects through his corpus-based studies (Boz, 2017, s. 109-116).

III. There is an undeniable relationship between the {-Dik} participle suffix and the {-DI} past definite suffix in terms of time indication. The past definite suffix, apart from its special indications, marks an event that was completed before the moment of speaking. The speaker has either witnessed the perfectness of the occurrence and action in this tense segment, or this perfectness is based on the speaker's definite knowledge and opinion. The {-Dik} participle suffix is also one of the participles that indicate past tense in Turkish in terms of time, and it qualifies the noun it belongs to through a previously acquired situation. Therefore, we believe that this time relation between the two morphemes is not a coincidence.

The following conclusions were reached from our examination of the subject:

1. The existence of many different views on the etymology of the suffix indicates that a common consensus has not been reached and that the subject has not yet been resolved in the literature.

2. Although many views have been expressed on the etymology of the past definite suffix, it is seen that two views are adopted today: I. It consists of a {-D} suffix and personal suffixes of possessive origin. II. It comes from the {-Dik} participle suffix.

3. The use of time markers in Turkish as participle suffixes, except for the present tense suffix, the undeniable relationship between the past definite suffix and the past participle suffix in terms of indicating time, Kaşgarlı Mahmut's clear explanations on the subject, the fact that the {-Dik} suffix can form finite forms is witnessed in historical and

contemporary Turkic languages and dialects, and the fact that the /-k/ sound is phonologically suitable for dropping in Turkish, give the impression that the suffix is shortened from the participle suffix.